

DIVADELNÍ

Z DIVADELNÍCH LISTŮ
SLEČNY ANEŽKY SKOČILOVY K SLEČNĚ
LIDUŠCE BROMSKÉ

1876

Rozmilá Liduško!

Závidíš mně Prahu, plesy, divadlo, všechno mně závidí milá dušička Tvá! Praviš, že poznám svět, jaký skutečně je, lituješ, že nemůžeš se mnou strávit ten rok v Praze, a především, že nemůžeš se mnou ob den do divadla, — divadlo, ach ano, divadlo! Víš se ještě památovat, jak jsme spolu divadelní kusy čítaly a vše sobě hodně živě myslely? Jak nevědomy, jak hloupoučky jsme tu byly! A jak nám musil bratránek Max o divadle vypravovat, a jak jsme odvíraly oči, když pravil, že divadlo je „školou mravů“ a „školou života“? My mu nerozuměly, měl ale pravdu. Když budu nadál tak pilně tam chodit jako posud, a pořádně, ne jen tak povrchně o všem přemýšlet, budu najisto vědět tuze mnoho! To se Ti hraje kusů krásných, no! Počkej, jen o jednom Ti povím. Jmenuje se „Frou-Frou“. Hned uvidíš, jaké mravy ve světě jsou a jak je život zcela jiný, než jak nám maminka a teta říkaly.

Ten kus je z vyšší společnosti, která je arci vzdělanější a ve všem rozumnější než my chudinky. To vidí člověk hned, když přiběhne Gilberta, dcera bohatého Brigarda, na jeviště. Zrovna slezla s koně, má na hlavě klobouček se šedivým perem, šaty ke krku, figarko bez rukávů, bičík v ruce a točí se jako kolovrátek. Gilberta je hodná a nevinná, ale mluvit umí. Když jí hrabě Valréas — považ si, hrabě! — vyznává lásku, ona mu proklouzne jako ouhoř; my dvě bychom nevěděly kam s očima. Její sestra Louisa je zcela jiná. Šaty nosí také ke krku, ale pořád, kdežto Gilberta je tu za chvíli až zas v šatech jiných, vystřižených, s volanty. Hrabě Valréas chce ji doopravdy, ale to je tuze moc

veselé! Otec mu ji totiž nechce dát, protože mu hrabě od-
loudil nějakou tanečnici, Isu, a teď že hrabě bydlí s nějakou
jinou tanečnicí, s Charlottou. Nesmíš se přitom červenat,
Lidunko, to není nic nemravného, vypravuje se to jako
něco, co patří k životu. Ostatně je hrabě hotov Charlottu
propustit a žádá otce Brigarda, aby jí to sám řekl. Pan
Brigard to ochotně činí. Víš, ona z toho Charlotta nemá vel-
kých bolestí; když se pak hrabě táže, co říkala, odpoví pan
Brigard: „Nic, já ji potěšil.“ Paní doktorka, která vždycky
přede mnou sedí, dala se při tom, že ji „potěšil“, do ukrut-
ného smíchu; já bych se byla také ráda smála, rozuměla
jsem, ale je módou, že děvčata se tváří, jako by neroz-
uměla. Škubalo mně to tváří, musila jsem skousnout pysky,
myslím, že jsem vypadala, jako bych pro nějakou silnou
bolest chtěla plakat. Až budu vdána, budu se taky smát.

Ono se Ti mluví vůbec ve vzdělaném světě zcela jinak,
než jak my dvě jsme navykly. Pamatuju se ještě, že my se
často červenaly a ani jsme nevěděly proč. Teď už se tak
nečervenám a vím proč. Vzdělaný svět mluví skoro tak
plnou hubou jako strýc Vojtíšek, pojezdňý, na něhož se
maminka proto tak často hněvá. Jenže vzdělaný svět mluví
uhlazeně. Jen od vzdělaného světa může se člověk naučit
té *pravé* upřímnosti. Hrabě Valréas se svými milostnými
pletkami se netají pranic. Gilberta se směje svému otci
zcela upřímně do očí, že má s baletkami malér, — abychom
my se tatínkovi smály! On ale tatínek Tvůj i můj ani si nena-
mlouvají, myslí si snad ve své jednoduchosti, že by se to
ani neslušelo. Starý pan Brigard barví si vlasy, namlouvá
si pořád, vypravuje o tom svému zetovi a je vůbec k po-
milování vesel, tuze dobře konservovaný pán! Pan baron
de Cambri ví zas o každém záletníku své ženy, ba nosí jí
i psaníčka jejich. A paní baronka chodí po Paříži a navště-
vuje kabinety v restauracích, o kterých se vypravuje, že
tam včera nebo předevčírem překvapil nějaký manžel svou
manželku s jejím milencem. Ještě nevím, jsou-li v Praze
také kabinety takové, ale chtěla bych jeden vidět.

Ale abych Ti pověděla všecko! Je tu tedy ještě nějaký pan

Sartorys, člověk dřevěný, ani polku by snad nedovedl zatančit, a toho miluje tajně Louisa. Ale Sartorys miluje Gilbertu a uchází se o ni u samotné Louisy. Louisa se hrdinně vzdává své lásky. Vidíš, já bych se pro Tebe, drahá Liduško má, také vzdala štěstí svého a pak bych se už nikdy nevdala a pořád bych se trápila. Tuze dobře to Louise sluší.

Sartorys si beře tedy Gilbertu. Vidíme je zas po čtyrech letech, mají už čtyřletého kluka, trochu na čtyry leta velkého, jak se mně zdálo. Gilberta má teď červené šaty s korysem, ale není nějak šťastna, dřevěný Sartorys jí nepřeje života, nejraděj by takhle, aby se starala o dítě a o domácnost, ba ani s tím nějak nesouhlasí, aby hrála divadlo co *debardeur*, v krátkých totiž kalhotkách a s ničím na prsou, a má se hrát přec pro chudé! Teď by se mu víc líbila Louisa — Louisa za to nemůže, ale já nevím, já měla přece na ni zlost.

To se rozumí, že se Gilberta na to dopálí. Zamilovala se teď do hraběte Valréasa a s tím tedy uteče do Benátek, kde bydlí v paláci s výhlídkou na Lido. Má teď na sobě bílé šaty a je intresantně bledá. Tak vzdělaný svět, jako je pařížský, arci jí to nemá za zlé, zvlášt když věno své, *celé dva miliony*, zůstavila svému dítěti. Každý to nahlídne, že pak už neměla pražádných povinností víc. K tomu ještě byla řekla Louise, že teď může tato držet s jejím mužem. Ale Sartorys přijde také do Benátek a zastřelí hraběte. Považ si, Liduško, to štěstí, aby takhle byl někdo kvůli Tobě zastřelen! Ale my jsme jen děvčata prostá a chudá. V tom je také heroism, snášíme-li stav svůj, když už to jinak nejde.

Gilberta dostane z tolikera utrpení souchotě. Ráda by ještě jednou před smrtí svou spatřila dítě své, ta dobračka. Ale Sartorys nechce o žádném smíření ani slyšet, teď, když Gilberta umírá a jako k ničemu na světě víc není. Gilberta však se dlouho neptá a nechává se uvést k němu. Tu sklesne dodělávajíc do pohovky, má šaty černé, nejspíš smutek po hraběti. Když ji tak vidí Sartorys zbědovanou, arci pláče a odpouští, ale je už pozdě. Ještě pohladí Gilberta

svého hochy, ještě se stará o to, jaké šaty jí mají dát do truhly, aby byl krásný funus, a pak skoná. To Ti bylo pláče a štkání po celém divadle, i mužští plakali! Liduško, Liduško, umřít co hříšnice — ach jak krásné! —

Ale teď mně už odpustíš. Spěchám do divadla, abych se podívala na nový kus „Překrásná žena“. Bude-li zase vzdělavatelný, neopomenu Ti hlavní věci opět z něho sdělit. Cítím, že je to mou povinností, abych se starala o opuštěnou přítelku svou.

Tisíckrát Tě v duchu objímajíc zůstávám Tvá vždy věrná

Anežka

P. S. Psaníčko toto posílám na fořtovic Katy, ona Ti je dodá. Maminka a teta by mu beztoho nerozuměly.

LIST DRUHÝ

Rozmilá Liduško!

Odpust, že jsem Ti celý týden nepsala a tedy Tě jako zanedbávala. Ale nebylo to zanedbání, byly to nové botky z fialového aksamitu, které mně švec nenesl, a tím jsem byla celá rozmrzena, to víš. Vypsala jsem Ti posledně krásný kus „Frou-Frou“ a slíbila, že Ti také vypíšu kus „Překrásná paní“, bude-li hezký. Byl. Ale to je už zase něco zcela jiného, o čemž Ti musím něco důkladněji vykládat, abys porozuměla. „Frou-Frou“ je totiž tak zvaná „činohra“ a „Překrásná paní“ je tak zvaná „veselohra“ nebo „fraška“, zcela dobře to sama nevím. V činohře i veselohře, to se rozumí, jedná se o svádění žen, poněvadž to je ve společenském životě to nejdůležitější. Ale hlavní rozdíl je ten: když se žena nechá svést a její manžel na to přijde, je to „činohra“; když ona se náhodou nenechá svést anebo manžel na to nepříjde, je to „veselohra“. Prvější je arci zábavnější, jsou v ní lidé smíšené, jedni veselí a druzí neveselí, a člověk se hned směje a potom zas pláče, což

dělá cituplnému a jemnému našemu ženskému srdci tuze dobře. Ve veselohře ale jsou všichni mužští tuze veselí, a to víš, že veselý muž má u děvčat brzy vyhráno, a z toho je pak ukrutná síla rozkošných zápletek, no! „Překrásná paní“ je od nějakého spisovatele francouzského, a než začli hrát, pravil vousatý pán vedle mne, že se na hru těší. Ten pán dělává tak zvláštní poznámky, že se mně vždycky zdá, když promluví, jako by kous. Pravil tedy, že když je nová nějaká veselohra francouzská, měla by vláda vždycky vypsat daň na smích, a když je nová francouzská fraška, že by měla vypsat hned daň i s přírážkami, to prý by si pomohla. A pán před ním řekl na to, že by to tedy byla daň na ukazování krásných zoubků, a přitom se podíval tak na mne, že jsem se začervenala. Ještě jsem pořád tuze venkovská! Ale nasmála jsem se pak, to je pravda.

Tak tedy abych začla vypravovat. Ale ještě Ti musím říci, že ten pán před mým vousatým sousedem je něco krásně bledý, s černými knírky, černýma očima povídám Ti jako trnky a kudrnatou hlavou. Ondyno přšlo a on mně nabídnul po divadle deštník, a sebe k tomu, že jej ponese, a kdyby prý to šlo kraj světa; ale já řekla, že ne, že bydlím hned vedle, a on šel pak za mnou až do Jindřišské ulice a já se styděla pořád. Starý Chamberlan má tedy krásnou dcerku Johanku. Je to roztomilý člověk, do své dcery tuze zamilován, pravý, dobře vychovaný otec. Nesmírně ho těší, když jsou všichni mužští do ní zamilováni jako blázni. „To jsme udělali efekt!“ říká, a „copak vezmeme dnes do vlasů?“, jako by dcera byla on. Starý Montgiscar — francouzská jmena znějí všechna tak elegantně — má zas krásného syna. Směšný otec, je zamilován do krásy svého syna Arnošta! Hladí ho, kartáčuje ho, objímá ho a pořád se na něho dívá. Říká se tomu karikatura, takovému nepřirozenému otci, abys věděla. Ale ti dva krásní se nevezmou, jak si nejspíš myslíš. Johanku si vezme Jules de Clercy, příbuzný Montgiscarův, a otec Montgiscar sám to zprostředkoval. Montgiscar, Jules, Chamberlan a Johanka sejdou se dle úmluvy starých jakoby náhodou v Louvru — můj vousatý

soused povídal: „Ta divadelní naše dekorace je glyptotéce v Louvru podobna jako náš Zelený trh bujně tropické krajině.“ A hned se Jules a Johanka zamilují a hned se tu zasnubují, ve vznešeném světě jde všechno přirozeně jako při selských námluvách.

Ale teď to začne! Jules má s Johankou kříž. Ona je překrásna, každý se hned do ní zamiluje, a on je tak titěrný, že ho to mrzí. Zato plave dobrý otec Chamberlan v moři rozkoše, on těší se z její triumfů, rozdává o bále sám místo ní tance a má upřímnou radost, když ji někdo hubičkuje. Nemůže pochopit zetě Julia, který ve své zaslepenosti pořád tvrdí, že si vzal ženu pro sebe. Teď přichází do toho Arnošt. Vrátil se z cest. Zamilovanému do něho otci vypravuje, že měl v Modré jeskyni na ostrově Capri zvláštní příhodu. Vjel tam ve společnosti jakés rodiny, otce a krásné dcery, pak přišel příboj, musili zůstat v jeskyni přes noc a vyčkat ranního odboje. Otec prý usnul. „Usnul!“ volá starý Montgiscar radostně, „a co pak? co ty?“ Já také napínala sluch, co pak, ale Arnošt pravil, že — rozsvěcoval sirky, jednu po druhé, aby si svítil na dívčinu krásu. Starý Montgiscar pokrčil nějak rameny. Má pro svého syna nevěstu, velmi bohatou, ale ne právě hezkou. Když ji popisuje, praví o ní, že má velké oči, velká ústa, velký nos, všechno „velkolepé“. Ale Arnošt nechce o ženitbě ani slyšet, že prý počká, až najde zas svou romantickou lásku.

Vtom spatří na bále svého otce Johanku, a Johanka — je ta cizinka z Modré jeskyně! Když slyší, že je vdána, zoufá sobě; když ale zas slyší, že má za muže jeho bratrance Julesa, přichází ovšem hned zas k rozumu a radostně volá: „To je dobře!“ Teď činí všemožné, aby sobě získal Johančiny lásky. A teď se mně začal také jeho otec líbit. Říká mu: „Dejme tomu, že se ti poddá, co pak?“, ale Arnošt nemyslí na žádné následky. Pak mu praví rozumný otec: „Tedy se alespoň *prozatím* utiš. *Kdo ví, co se stane!*“ a domlouvá také Julesovi. Dobrý otec, všechno by svému synovi dal, i cizí ženu! Ale Jules je jako šílený a nechce o koncesích ani slyšet. Arnošt přichází do domu Julesova a píše Johance

list, že se zastřelí, když ona ho nevyslyší. Johanka pláče. List však se dostane Julesovi do ruky, on vymkne Arnoštovi revolver a vidí, že ten — není ani nabitý! Vysměje se mu, hrozí, že na jeho zahanbení to poví celé Paříži, a tím ho přinutí, že opouští Arnošt provždy jeho dům a kvůli větší ještě jistotě že se zcela určitě svému otci vyjádří, že ho chce být poslušen a do tří měsíců se ožení. Konec. Ty vidíš: *náhodou* se Johanka nenechala svést, tedy „veselohra“. Arci, život sám se nenechává měřit na akty a obmezovat na jeden večer. „Kdo ví, co se stane v dalších aktech, když už opona spadla!“ pravil vousatý. „Spisovatelé hrají si s ctností jako kočka s myší, hned kočka myš na okamžik pustí, hned ji zas rafne — konečně kočka myš přece zadává.“

Ještě jsou tu mimo Arnošta jiní do Johanky zamilovaní. Starý de Goberville — zamilovaní starci jsou vždycky směšni. Pak sochař Octav Blaudar, divný člověk. Kde je hezká panička, tam se hledí do domu dostat. Dělá poprsí mužovo a říká mu, že vypadá jako „řecký mudrc“ nebo jako „římský císař“. Pak dělá poprsí paniččino a „na tom pracuje dýl“. Octav miloval posud paní de Goberville, teď chce Johanku. Ale paní de Goberville umí se bránit. Když o bále licitují kytici Johančinu, licituje Octav také, ale paní de Goberville ho pořádně štípne. Když jí drze praví, že „on může dělat co chce, že je svoboden“, řekne ona mu, že není a není svoboden, že má ji. Má pravdu. Já kdybych byla vdána a měla milence — já neříkám, že bych ho měla, ale *kdyby* — a on mně byl nevěren, já bych ho štípla, že by zmodral!

Ano, bratránek Max měl pravdu, divadlo je „školou mravů“ a „školou života“. Ale člověk musí sám přemýšlet dál!

Mimo „činohru“ a „veselohru“ jsou také „truchlohry“. Doufám, že Tě, drahá Liduško, co nejdřív budu moci poučit řádně také o nějaké truchlohře. Prozatím Tě v duchu tisíckrát líbám a zůstávám Tvá vždy věrná

Anežka

P. S. Bratránkovi Maxovi neříkej ničeho o tom bledém z divadla. To víš, ono je jich tisíc, ale my dlouho nevíme, který bude ten pravý.

LIST TŘETÍ

Rozmilá Liduško!

Ani jsem tak tuze s tímto listem nespěchala. Slíbila jsem Ti arci, že Ti řeknu také něco o tak zvané „truchlohře“, a vskutku dávali právě teď novou truchlohru, nazvanou „Gracchus“, a šla jsem tam hned dvakrát po sobě, jen abych Ti mohla říci něco kloudného, ale teď, abych se přiznala, nevím sama nic. Poptávala jsem se, a tu mně řekla slečna Albina v taneční hodině — slečna Albina ví tuze moc —, že prý jsou truchlohry dvoje, jedny „občanské“ a druhé „historické“. V „občanských“, řekla slečna Albina, dostane děvče vždycky souchotě a umře, což ovšem musí být tuze pěkné; v „historických“ prý zas děje se všechno tak, jak se dělo skutečně v historii, — Ty víš, když nám začal bratránek Max někdy vykládat něco z historie, byl na počátku vždycky tak směšně opravdový a pak dál byl už fádni. „Gracchus“ je na neštěstí truchlohra historická, člověk neví tedy, co si z toho vybrat, když se to stalo, nu tak se to stalo, copak je *nám* po tom! Bavila jsem se tuze málo, bylo mně, jako bych čtla noviny, vražda, samovražda, schůze lidu, sněm, politické hádky — já noviny nečtu ráda. A což teprv vidět noviny představovat na jevišti!

„Gracchus“ je truchlohra římská. Frankovský a Mošna a Seifert jsou také mezi těmi Římány, ale člověk se pranic nezasměje. Když jsem čtla na ceduli, že pan Mošna se jmenuje Carbo, spletla jsem si to s Cabriolo a pořád jsem čekala, že poleze zas na balkon nebo bude skákat přes stůl jako v „Princezně Trebizondské“, ale on nedělal nic, než že někdy vyzdvih ruku. Největší vtíp v celém kuse je, že si kradou z rance fíky, ale tomu se nesmál v divadle nikdo, mimo ti na jevišti, nejspíš že se jim to samým zdálo

už příliš hloupé. O nějakém pikantním zamilování není *v celém kuse ani slechu!* Gracchus je už ženat, má uplakanou Licinii, a ta nedělá nic, než že pořád za ním běhá; on má rád ji, ona má ráda jeho, co s tím! Když jsem viděla, že Pomponius je Gracchův domácí přítel, čekala jsem pořád, že mu bude svádět ženu; ale Pomponius je filosof, hotové dřevo. Pak jsem doufala, že si začne něco aspoň s Cornelií, Gracchovou matkou, ještě dobře konservovanou starou dámou; ale dřevo zůstalo dřevem. Když vytáhli oponu, běhalo tam moc mužských sem a tam a říkali něco historického — to se říká tak mačkaně, nuceně, jako by měli v ústech oblázky. Pak přišel Gracchus z nějakého ostrova a říkal, že musí pomstít smrt bratra Tiberia, kterého mu zabil senát. Tím senátem je pan Šmaha a pan Pulda; pan Pulda je už ženat a má několik dětí, pan Šmaha je ještě svoboden, jenže hraje pořád staré úlohy a je proto, kdykoliv vystoupne, v obličejí pořád zamazán. Mluvily se pořád dlouhé řeči; já musila mít hned v prvním aktu nos ale samý bílý puntík, tak se mně chtělo zívát! Když pak křičeli „Řím a svoboda!“ a já viděla na jevišti tolik otevřených úst, nemohla jsem si už pomoci a zívla jsem si od srdce, zrovna jako před spaním.

Druhý akt se mně líbil už spíš. Gracchus hraje tu pořád v domácím římském šatu. Z počátku jsem nevěděla, mám či nemám se tam dívat, pak jsem se dívala. Domácí šat římský skládá se totiž z kratininké bílé košilky a pak už z praničeho jiného. Ten Gracchus měl tuze pěkné tělo, jak by ho ulil. Lejtka pěkná, kolena pěkná — všechno! A ty oči! Takové hluboké, ohnivě! Ale pořád stál na své pomstě, zrovna tak jako Turečkův Václav, víš, když přišel z vojny a pořád hrozil Katynčinu tatínkovi zabitím proto, že mu bratra Frantíka pro pytláctví přivedl do kriminálu. Matka a žena mu domlouvaly, jako domlouvá má dobrá maminka tatínkovi, aby nechal politiky být a do ničeho se neplet. Gracchus slibuje, že bude hodný.

Když opona spadla, pravil vousatý pán vedle mne k tomu hezkému bledému před ním: „Myslíte, že chodili staří

Římané tak nazí? To by se byla měla mužkita dobře!“

Mladý pán vstal a obrátil se zády k jevišti. Pohladil si černé knírky a usmál se: „Snad byli v Římě už mladočeští adamité! Četl jste?“

„Ano, ano! Byl to zas výlupek poctivého nápadu! Vymyslit si, že se objevili v Nymburku adamité, a to se rozumí hned dokazovat, že to musí být mladočeši. Ono je to ale všechno jaksi ve vzduchu. Každý okamžik teď člověk na ulici klopýtne přes nějakého šťastného otce a ten honem zvěstuje, že se mu dnes nebo včera narodil kluk. Uvidíte, ten rok bude na klukovství ještě nesmírně bohat!“

„Toť bych se byl měl vloni oženit! Ale víte, kdyby byl člověk adamitou, nemusil by se ženitbou spěchat, pak by bylo na děti vždycky dost času.“

„Jak to?“

„Inu bibliční adamité měli všichni pozdě děti. Adam sám měl syna Seta, když byl už sto třicet let, Set syna Enosa, když byl sto pět let, Enos syna Kainana, když byl devadesát let, — měl bych tedy na ženitbu alespoň ještě šedesát let času. Noe pak, čteme v bibli, když byl už v pěti stech letech, zplodil Séma, Cháma a Jafeta.“

Cítila jsem, že se ten bledý zas na mne dívá. Koukala jsem vlevo po lóžích a myslila si: „Ty bys mně takhle mohl přijít co stoletý chlap!“

„Já jsem si to všechno vypsál,“ pravil bledý dále a vytáhl papírek z kapsy. „Tenkrát byli adamité všichni nesmírně staří. Adam byl 930 let, Set 912, Enos 905, Kainan 910, Malabel 895, Járed 962, Henoch 365 — Henoch byl proti ostatním ještě štěně —, Mathusálem 969, Lámech 777.“ A sbalil papírek a hodil jej před sebe. Později mně náhodou spadl štucl na zem a já si papírek zdvihla.

„Inu,“ mínil zas vousatý, „když se nazí rodíme a nazí jdeme do hrobu, mohli bychom také nazí běhat životem; jenže by bylo zima.“

„Když jsem četl Čechovy Adamity, líbilo se mně adamitství tuze!“ prál na to bledý.

Vtom šla opona zas vzhůru a bledý si sednul. Ale já jsem

si vzpomněla, jak jsme, rozmilá Liduško, také my spolu četly ty Adamity a co jsme si všechno tenkrát povídaly a šeptaly! Zabrala jsem se do toho tak, že když opona už zas spadla, mnou to pojednou škublo; nevěděla jsem ani muk o tom, co se bylo dělo nahoře. A ku podivu! Když jsem přišla po druhé na truchlohru tu, vzpomněla jsem si mezi druhým a třetím aktem zas na ty adamity a propásla jsem zas celý akt třetí. Ale ono už se v kuse beztoho nestane nic, co by stálo za řeč. Nějakého Scipia tam zabijou, ani nevím proč. Pak chtějí Graccha soudit a on se zapíchne. Licinia je vdovou, ale beze vší pikantnosti. A je konec.

Jaktěživ mne už nikdo nedostane do nějaké historické truchlohry! Jsem upřímná a říkám upřímně, že kdyby byly samé historické truchlohry, bratránek Max by neměl pravdu a divadlo by zajisté nebylo „školou života“, vždyť si člověk z historie nevybere pro život přec praničeho. A kdyby byl každý upřímný jako já, musil by celý český národ říci, že se z historie praničemu nenaučil.

Teď prý někdo říká, že už nemáme chodit do českého divadla, raděj prý do německého. To bude as tak: budou-li nám v českém divadle dávat prázdné kusy jako „Gracchus“, beztoho se tam nepoženem; ale budou-li dávat kusy, které jsou „školou mravů“, nezdrží nás žádná moc na světě a poběhnem tam, až si budem moci nohy vyvrknout. O čemž Ti ostatně svého času dám zcela věrnou zprávu.

Tisíckrát Tě v duchu líbajíc zůstávám Tvá věčně věrná

Anežka

LIST ČTVRTÝ

Rozmilá Liduško!

Vidíš, skoro bych měla začít dnes tak jako můj tatínek, když říká některé ze svých pořekadel, jež mně byla vždycky tak protivná, na př. to: „Ženské předsevzetí tak jako chmýří letí, někdy sem a někdy tam, nikdy ale neví

kam.“ Ale já za to nemohu. Psala jsem Ti arci, že mne už jaktěživ nikdo na nějakou truchlohru historickou nedostane, protože v ní není pranic poučného, ale vždyt já ani nevěděla, že je „Marino Falieri“ historickou truchlohrnou! Čtla jsem jenom, že to napsal nějaký Turek, nu a když Francouzi mohou psát pikantně a poučně, co by teprv mohl napsat Turek, který má harémy a otrokyně a sto žen a nic nedělá, než že jim kupuje na šaty a pořád zabíjí jejich milovničky. Na sto žen musí přec být aspoň ještě jednou tolik milovníků, ne? — to se dá přec už něco napsat! Ale to měl pravdu, když pravil ten vousatý pán vedle mne k tomu hezkému bledému před ním: „Tenhle ten Murad Effendi by také mohl radš pilaf vařit než tragedie psát!“

Marino Falieri je starý pán a má mladou ženu. Je vlastně tuze starý pán — chodí pořád v nějakém bílém županu a s nějakou čepicí na hlavě, která vypadá jako noční, — a má tuze mladou ženu. Měla, to se rozumí, než se provdala, už svého milého, jmenuje se Steno, štíhlý chlapík, ohnivý, divoký, no! Steno ji, to se rozumí, pořád svádí. Aha! myslila jsem si, on starého zabije, nebo ten starý na něco přijde a otráví se, a pak se Marie se Stenem vezmou, a už jsem se na to těšila. Ale to by nejspíš nebylo „historické“. Ten protivný starý pořád jen svou mladou ženu objímá — já bych takového starého bouchla. A Marie má sice Stena ráda, ale nechce a nechce, no tak co je do takové lásky. Kdyby byla rozumna, nemusel by starý ani ničeho zpozorovat a byla by veselohra. A je-li už tak svědomita, jak se to na divadle ani nesluší, a přeje svému muži, mohla by ho co rozumná žena pomocí Stenovou tedy zachránit přede vším zlým. Ale Falieri propadá smrti, Marie se sama otravuje, člověk neví proč, a Stenovi je to pak jedno, on si namlouvá jinde. Má pravdu.

Když není kus takový, aby si obecnstvo mohlo něco z něho vzít, je to hned cítit po celém divadle. Mužští sebou vrtí a povídají si; ženské si také povídají nebo drží šátky skoro pořád u úst a oči jim přitom se zaslzuji; mně ukápla po každém aktu zíváním slza. Mezi akty ale, a to je už

nejhorší znamení, mluví se o něčem zcela jiném než o tom kuse. Hezký bledáček obrátil se hned po prvním aktu k tomu vousatému — už vím, drahá Liduško, kdo ten bledáček je! Je prý obchodníkem a má dobrý obchod; to jsem ráda, že není doktorem nebo něčím podobně obyčejným! „Copak je nového?“ ptal se a zívnu.

„Že prý se ta princezna už vdala,“ ušklíb se vousatý. Ten se Ti umí ušklíbat!

„Která princezna?“ — Já poslouchala.

„No ta z pohádky. Král, její pan otec, zapřisáhl se, že ji dá jen tomu, kdo dovede říci něco, co je ve světě pravdě nejnepodobnější. A teď přišel prý jeden a řekl, že pravdě nejnepodobnější je to, aby se stalo v Čechách někdy něco rozumného, — a už ji má. Strašně fádňní časy!“

Bledáček se trochu usmál a zase si zívnu. Už jsem měla strach, že se dostanou do politiky, ale bledáček má takt.

„Jsou to krásné jarní dny, co?“ začal zas. „A to hemžení se po ulicích v slunci, holčičky, bože, ty holčičky! V Praze je každá třetí holčička hezká a každá třicátá je krásná. — Počkejme, hned se přesvědčíme. — Začneme u orchestru s jedničkou vlevo. Jedna, druhá, třetí, čtvrtá — sedmá — desátá —“ Já už věděla, kam míří, a dívala jsem se pryč. — „Skutečně,“ pravil po chvilince, „třicátá je krásná, a jak krásná!“ Díval se přitom na mne, ale já jako bych nic.

„Už se těším na pašijní dny,“ mluvil zas dále.

„Svěceně vodnatá doba,“ ušklíb se vousatý.

„Já ji mám rád. Holčičky mají jarní své nové šaty pak už hotovy a chodí v nich po božích hrobech. Pánbůh má nové šaty nesmírně rád. Teď mají v Paříži módu církevní, dámy nosí tuniky klášterského střihu, jupky s opatskými řízami a krejzlíky à la Bethsabée. To musí být tuze pěkné. Naše jarní móda zde v Praze je nějak divná, ale také hezká. Dámy se lesknou pod černými našitými korálky jako hádč, vyšívání je samá divoká, spletená čára, střih je ostrý, kouskovitý, takže celá dáma vypadá jako zubaté vlašťovčí křídlo, vlasy nosí kouzelně rozestřeny jako neometené koště, každý vlas zvlášť, tuze pěkné! Alespoň staročešky ale měly

by sáhnout k té církevní módě pařížské. Vzít takovou jezovitku za bradu nebo přitisknout kapucínku hodně silně k sobě — “

Vtom šla opona zas vzhůru a já měla zlost. On ten bládek mluví tak rozumně! Ale hned den nato jsem tedy běžela zase do divadla. Dávali veselohru „Světa pán v županu“, a protože to hraje v Paříži, myslila jsem, že uvidím tedy tu novou pařížskou módu. Nic jsem neviděla, a k tomu jsem se ještě zlobila. Když Ti řeknu, že je ta veselohra taky „historická“, máš už dost. Když se takové věci, jaké přicházejí na divadle v historických kusech, píšou v dějepisech, pak nepochopuju, nač dějepis vlastně je, něčeho rozumného v něm aspoň nenajdem. „Světa pán“ je dle toho. Napoleon by rád byl feš a namluvil si herečku Georgeovu, ale nejde to. Jeho dvě sestry by si také rády namluvily adjutanta Flahaulta, ale nejde to také! Napoleonku starou i dceru její vůbec nic nenapadne, co by stálo za řeč. Flahault je tak zamilován, že se z toho jen ožení, — co s tím! Jediné, co tam je poučného, je, jak Napoleonka migrénou dostane Napoleona k tomu, aby jí koupil nový šperk, — ale abychom se potřebovaly takovým věcem učit teprv v divadle, vidí!

Náramně málo jsem se v posledních čtrnácti dnech bavila. Víš, ráda bych se, upřímně řečeno, už vdala, ale spouš kvůli změně, nudím se. Jsem mrzuta, proto ale Tě přece tisíckrát v duchu líbám a jsem Tvá věčně věrná

Anežka

P. S. Zrovna přišla naše paní z procházky a vypravuje, že viděla u Kaskelina nejnovější francouzské látky. Jmenují se „les scintillants“, tmavá půda a samý svítivý, stříbrný puntík po ní. Budem vypadat, jako by nás stříbrným posypátkem posypal, celý kropenaty.

Divadelní hra dle Shakespeara, Lindana a ještě některých jiných

Jakživ ještě nikdo nesouhlasil s nějakým článkem tak, jako já s článkem G. P. Moravského (v Osvětě), nadepsaným Z českého divadla! A sice od A do Ž! Také mně je prazvorem domácněctnostního kusu „Služebník svého pána“ a obdivuju se tam Dornenkronu, který nahými fotografiemi a násilím svádí ženy pro svou *zábavu*, neboť: kdo se dobře baví, je zcela spokojen, kdo je zcela spokojen, je zcela dobrý. A se spravedlivou ošklivostí odvracím se od Sardouovy Fernandy, která obětuje čest, aby — zachovala *matku!* Volám s G. P. Moravským: „Neuvádějte nám z Francie ty padlé, ty nás demoralisují; stokrát milejší jsou mi mnohé naše domácí propadlé, při těch nepřipadne člověk na žádnou myšlenku, tedy také ne na špatnou!“ Ano, „obecenstvo naše nemá smyslu pro bábelské zjevy francouzské zkaženosti, nemá oči pro ten tenký flór, jímž si tam nectnost kyprá ňadra kryje, nemá nosu pro ty miasmy smíšené z pačuli a kanálu!“ a vyslovuju G. P. Moravskému díky ve jménu národa, že když teď celý svět nadává Francouzům, také my jsme se konečně k tomu chóru připojili. Proč bychom si nezahafli!

Pryč s těmi francouzskými kusy, v nichž je pravda tak nahá, myšlenka tak upřímná, technika tak mistrná, povahy tak zajímavé, určité a důsledné, dialog tak duchaplný! Nenahlížím, proč divadelní ředitelstvo ještě váhá s odstraněním všech, ale *všech* těch cizoložných kusů, když u nás nikdy žádné cizoložství jakživo nebylo a jakživo nebude! Pryč s nimi a nahraďte je od neděle do soboty samou vyprubovanou domácí ctností v dramatickém rouše! Objednávejte u obratných spisovatelů, vždyť není tak těžko napsat dle dobrých vzorů dobrý, i třeba tuze dobrý ctnostný kus, na př.:

 (Bude-li se tento improvizovaný můj kus ředitelstvu tak líbit, jak se už napřed líbí mně, může jej provozovat od fleku!)

ČESKÁ PANNA — PANNOPANNA!

Jednoaktová veselá hra ode mne. Zpěvy také ode mne.

OSOBY:

Otec BOHUMIL

Matka BOHUMÍRA

Dcera BOHUSLAVA

SVATOSLAV, nový advokát

BOZDĚCH, český dramaturg (ale už v jiném stavu)

(Počátek představení hned po klekání. — Orchestr hraje několik cudných národních písní. Pak se opona cudně zdvihne a je vidět šťastnou domácnost, pokoj. Vpravo, vlevo, uprostřed dveře, vpravo, vlevo, uprostřed okna. U prostředních dveří vpravo (od obecnstva) kroupenka, vlevo kalendář a nad ním svěcené „kočičky“. Na stěně obraz představující spasitele u špalku. Rozličné nářadí i s klekátkem; na jednom stolku leží bible, v níž zalepena neprůhledným papírem některá místa, na př.: „Byli pak oba dva nazí, totižto Adam i žena jeho: a nestyděli se.“ I. Mojžíšova, 2, 25.

Z celé dekorace vane macourkovský klid.)

VÝJEV PRVNÍ

OTEC BOHUMIL *(přechází v županu pokojem, ruce nazad, a začíná právě zpívat píseň):*

Kdo má uši k slyšení, slyš,
hlasitě volá pán Ježíš!

(Biletáři prodávají mezi obecnstvem text té krásné písně. Otec Bohumil, přezpívav patnáct slok, při čemž se děkuje za

potlesk po každé sloce a dělá, jako by odcházel, sedne si a nacpává fajfku.)

DCERA BOHUSLAVA (*sedí u stolku a šije pro nějakého sirotka sukýnku. Když byl otec dozpíval, spustí ona povědomou notou: „Proč, Maria?“ Biletáři, děkování a dělání jako nahoře. Když byla přezpívala čtyryapadesátou a poslední sloku, začne sebou nějak divně vrtět a drbe se po lopatkách.*)

OTEC: Kouše tě něco, milená dcero?

DCERA: I ne, milený otče; ale vzpomněla jsem si na anděly. Když mají andělé vzadu křídla, to se jim to musí přitížit špatně sedět, ne?

OTEC (*usmívá se blaženě*):

Mir ist, als ob ich die Hände
auf's Haupt dir legen sollt',
betend, dass Gott dich erhalte
so fromm, so rein und hold.

VÝJEV DRUHÝ

Matka BOHUMÍRA. PŘEDEŠLÍ.

MATKA (*utírajíc si ruce o zástěru*): Bohuslavko, jdi ven do kuchyně a dej pozor, aby se omáčka nepřipálila!

DCERA: Už, už! (*Odchází se vzornou poslušností.*)

OTEC: Poslouchej, stará, copak máme dnes k obědu?

MATKA: Co nám pánbůh nadělil! (*Zpívají spolu: „Do tvé vůle, hospodine“ — 29 slok. Vše jako nahoře.*)

A zase MATKA: Poslouchej, starej, u hořejších sousedů mají už zase krocana; ti lidé musí zrovna krást!

DCERA (*vrazí do dveří*): Člověk jde!

OTEC: To je on!

MATKA: To je on!

DCERA: Kdo je on?

SVATOSLAV. PŘEDEŠLÍ. *Pozděj BOZDĚCH, ale už v jiném stavu.*

SVATOSLAV: Pochváleno budiž jmeno hospodinovo!

VŠICHNI: Až na věky, amen!

SVATOSLAV: Tedy mne tu máte od hlavy až k patě!

MATKA (*červená se a tabá otce za župan*): Ty, poslouchej, to je nějaký svěťák, mluví tak necudně! On říká: „od hlavy až k patě“!

OTEC: Tak vy tedy milujete naši dceru, pane doktore?

SVATOSLAV (*vpadne mu do řeči*): I pánbůh zachraň! To by bylo tuze neslušné, milovat děvče, dokud páni rodiče nedají svolení! Slečnou dcerou je tedy tahleta mladá ženská, je-li pravda?

MATKA: Bohuslavko, když už se tak bavíme, promluv také něco na pana doktora!

DCERA (*stydlivě*): Ustrouhei šest lotů černého domácího chleba, přidej šest lotů tlučeného cukru a na drobno nakrájenou kůru citronovou, kousek na drobno nakrájené kůry pomerančové, a vytlač k tomu šťávu jednoho citronu. Vraz do toho šest žloutků, přidej tři plné lžíce rozličné svaženiny z ovoce, dobře vše rozmíchej, pak ještě lehce přimíchej sníh z šesti bílků, naplň formu míchaninou, upeč nákyp v nepříliš horké troubě a dones na stůl.

SVATOSLAV (*v mírném nadšení*): Výborné vychování! Jakpak je stará? Kdy se narodila?

MATKA (*červená se jako šátek*): Ona? (*Tabá Svatoslava za šos.*) Tenkrát jsem byla právě několik měsíců na venkově u své matky — ani jsem nebyla doma, když nám ji přinesla vrána.

SVATOSLAV (*voní k vlasům Bohuslaviným*): Ani se pamádou nemaže — výborné děvče! Ale teď začněm! Že mohu ženu uživit, to víte — jsem mladý nový advokát —

OTEC: Mladý — starý by mně byl milejší, ti nejnovější už nemají co jíst. Ale zato mám já sám floky.

MATKA: Jen jestli jste dost ctnostný!

SVATOSLAV: Já? Ty moje nebe! Když jdu kolem českého divadla, dívám se vždycky radš stranou do vody. (*Vstane, přistoupí až k lampám a mluví k obecenstvu.*) Pánové a dámy! Já dostat toho Bozděcha do rukou, kriminálu by neušel! (*Za kulisou je slyšet bouchnutí těla.*) Přeložil tu běhnu „Fernandu“, urazil tím stydlivost Pražanů a dal příčinu k veřejnému pohoršení — § 516.

HLASY (*za kulisou*): Vodu! Kde je doktor Šindelář?

SVATOSLAV (*jako nahoře*): Porušil nevinnost obecenstva, a ponevadž se ještě žádná nevinnost v úplné bělosti nedočkala roku čtrnáctého, dopustil se zločinu zprznění — § 128. Ano, za jeho působení chodila veřejně na jevišti „milostpaní spat“ a kul se hanebný spolek „Gavaut a Minard“ — přitěžující okolnosti! (*Divadelní feldvébl bubnuje umíráčka.*) A máme zde mnoho svědků, že pošla z toho nevinnosti obecenstva důležitá škoda na zdraví, — § 126. Jedno k druhému navrhuji d v a c e t let! (*Za kulisou pláč mnoha zmatených lidí. Bozděchova duše letí, strachem vypuštěna, přes jeviště v podobě holubice, ale rousavé. Napověda, nemoha se spolehnout na pamět herců, předříkává otčenáš.*)

SVATOSLAV (*dívaje se za holubicí*): I to je mi jedno! (*Jako nahoře.*) Ať se někdo opováží říci, že nejsme zcela jiní lidé než Francouzi! Kameliový román mladšího Dumas je u nás nemožný a žádný z našich skladatelů nedovede napsat Traviatu. My nestavíme hřích na pranýř jako oni, i s odstrašujícími jeho následky, my jej hejčkáme „mezi čtyřma očima“, a když se někdo poptá, zalžem jej. My snad nejsme o mák lepší, ale my to na sebe neřeknem — ať žije jezovitism, ať žije ctnost! (*Obecenstvo jáás.*)

MATKA: Nu, když jste takovej, tak si ji vemte!

SVATOSLAV: Jen jestli slečna už někoho nemiluje.

MATKA (*válíc se s otcem smíchy po zemi*): Nu tak se jí zeptáme! — Poslouchej, Bohuslavko, ještě se ti nikdy nelíbil žádněj mužskej?

BOHUSLAVA: Co je to „mužskej“, maminko?

MATKA: Nu člověk s vousy, jako tatínek nebo tady pan doktor.

BOHUSLAVA: Ach ano — náš pan arcibiskup ondyno na procesí!

OTEC: Prosím vás, už skončme! (*Slavně:*) Dcero, ty jsi holka a —

BOHUSLAVA: A proč jsem holka, tatínku?

OTEC: (*poněkud v rozpacích*): Protože se jmenuješ Bohuslava, kdybys byla hoch, jmenovala bys se Bohuslav! A každá holka musí se provdat za muže. „Není dobře člověku býti samotnu,“ pravil pánbůh a stvořil Adamovi, z vlastního jeho žebra, ženu Evu. Ty se staneš ženou tohodle pána —

BOHUSLAVA: Copak mne pánbůh udělal ze žebra pana doktora?

(*Všichni se smějou. Opona spadne.*)

A první kus nové éry je hotov!

1870

Rok co rok „melou“ v divadle českém Raupacha a „trhají tam krupky“ citu, že se tyto hrnou po všech tvářích a ženské si jich ještě plný kapesní šátek nesou co výslužku domů. Rok co rok se „Mlynář a dítě jeho“ nasype čtyřikrát do koše, dvakrát o Všechny svaté, dvakrát o Dušičky, a divadelní kapsář ředitelský může mít radost z toho, že návštěvě Raupachovy hry neublíží ani kritika ani parodie à la „Dítě a jeho mlynář“. Rok co rok nažene se za dnů těch v zbožné pietě a s nejpřímnější vůlí na vyplakání se obecenstvo nejnaivnější, které vtípům jako „Hrom a peklo!“ dovede se smát co nejsrdečněji, jemuž s galerie padající klobouk dovede zkazit celý dojem aktu, jež se ale vzdor všemu smíchu přece jen na konec kusu rozpláče celé. Nejčteněji ovšem přicházejí služky; nebyla ještě nikdy v divadle, neví, jak sednout na nesklapnuté sedadlo, červená se, když mlynář děsí se té „hanby“, že by dcera jeho mohla se stát služkou, ale vypravuje pak celý rok o všech těch hrůzných krásách.

Aby to dobré, milé, rozplakané obecenstvo mohlo se náhle podívat za kulisy!

Co kulisa, to hadr a záplata, co nářadí, to červotočina. A mezitím kdy venku stále tremolo citu a hlasu, zde jediná nadávka, kdy venku 115krát za dvě hodiny na jazyku „bůh“, zde výraz všední, život prozaický, jako by s tím venku ani dost málo nesouvisel. Vždyť „my“ se tam ale můžeme podívat! —

Marie, krásně nalíčená do vápenna, právě vyběhla z jeviště. „Ježíš Maria!“ vzkřikne náhle u kulisy, neboť jí bylo několik ledově studených kapek zemským výborem spravovanou střešou padlo na šíji a noha se jí svezla kalužinou vody. „Honem, přineste mně šálu, sice se nastudím!“ A běhá

sem a tam, aby se zahřála, a směje se, aby jí zuby necvakaly zimou.

„Prosím vás, jste zabeđen?“ běduje vedle rekvisitář na nějakého muže. „Stearinovou svíčku! Kdopak to jakživ slyšel!? Lojovou — slyšíte? Lojovou!“

„Ale vždyť —“

„Lojovou, povídám! U venkovského mlynáře bude tak zrovna stearin! Tam si lijou svíčky sami, z domácího loje — což nejste z venkova? Bože!“

„Pozor!“ hučí nosiči. Obrovská kulisa šoupe se hrozivě kolem nás.

„Inu za tři zlaté už je pěkná husa, čtyry žejdlíky sádla, drůbky, dva dni je co jíst.“

„Tři dni u nás,“ vykládají jakés postavy ženské rozšafné matce nešťastného Konráda a neméně rozšafné tetě nešťastné Marie.

„Máte už versatzstückle pro hřbitov pohromadě? Tedy honem!“

„Hm — ehm!“ zakašlává rovněž ukrutný jak pověřivý mlynář Rychnovský za dveřmi, aby byl příchod jeho ven obecenstvu oznámen. „Dnes se mně nějak dobře nechrapí,“ praví k vedle stojícímu divadelnímu inspicientovi, který tu s knihou v ruce posílá herce na jeviště, „měl jsem se trochu nastydnout!“

„Flautista! — je flautista z orchestru už zde?“ ptá se inspicient. „Ať se postaví vlevo do kulisy.“

Zvuky flétny zaznějí žalně až k zoufání.

„Kde je Konrád?“ volá zas inspicient.

„Tamhle u mrtvých!“

Skutečně se tam točí Konrád na opatku a právě štípe jednu mladou mrtvou do tváře. Je tam hlouček mrtvých obojího pohlaví, všichni v rubáších. Čekají, že přijde již brzy na ně řada, aby v půlnoční parádě šli přes jeviště. Malé sedí na podlaze, mladé s růžovým věncem na hlavě se nudí a starší pletou punčochy; muži zívají.

„Prosím tě, ať mně dáš v pravý čas znamení, kdy půjde Marie přes jeviště, abych nezůstal zas ležet jako

vloni!“ žádá bodrý, přec ale trochu příliš ohnivý Konrád.
„Kdo dělá duchy, sem!“ volá režisér. Mrtví se sbíhají.

Statívek spustí něco kostelně varhanního.

„Jděte — vdovy napřed — pomalu! Nejeďte jako na koni! Po jedné — po jedné — copak jste zvykly do páru? — Tak, dětičky, teď vy — buďte hodny! —“ komanduje režisér průvod duchů. „Teď přijde Marie — he! dát znamení Konrádovi z kulisy, aby sebou škubnul!“

A inspicient jde až na kraj kulisy a volá na Konráda ležícího venku u náhrobku: „Teď!“

Konrád sebou na jevišti divadelně jakoby ve snu škubne. Vtom vyskočí, volá v největší zoufalosti „Marie!“ — —

A opona sletí.

„Himlhergot!“ hřmí inspicient, „kdopak dal znamení na spustění — vždyť jste odřízli mlynáře i s hrobníkem!“

„Skandál!“ běduje režisér.

„Je-li pak ještě pan kasír zde?“ táže se slečinka a houfec slečinek běží za ní přes jeviště.

To jsou ty dřívější mrtvé, ale už v civilu, a běží si — dolů pro honorár.

1871

To jsem si zas pochutnal! Já se totiž nesmírně rád bojím a jen proto jdu si vždy pro své výroční úzkosti za kulisy, když se dává „Mlynář a jeho dítě“. Jen hodně blízko do těch hrůz! A když se pak ta dramatická příšernost na tebe sype jako vodopád, tu choulíš se a svíjíš a mráz ti běží jako drobný chladný dešť po zimničně rozpálených zádech! Úchvatnou silou tě to chytne a pro všechny časy jsi dnešním dnem přesvědčen, že jeviště je skutečně obrazem života, nebo kamkoli člověk zde stoupne, všude jde s člověkem smrt.

Postavil jsem se do kulisy, zrovna když opona spadla po proměně čtvrtého jednání. Nad hlavou pohrávají plameny jako bludičky, temnem zákulisním poskakují vzduchové postavy; poohlédnu se bázlivě — rubáše se šourají, šedé, bílé — dušičky lítají sem tam a smějí se — smějí! Těsně

vedle mne něco se postavilo. Zdá se mi, že je to něco ženského, tak asi osmnáctiletého. Kdybych po tom sáhl, zajisté se to rozplyne — ale ne, nerozplynulo se to, držím v ruce — rubáš! — a zase zní děsný smích! Na jevišti vyrůstají náhrobky, srostl již hřbitov. „Až umřu, přála bych si náhrobek takový jako ten protější!“ míní zase něco ženského, ještě mladšího. Nebohá, je mrtvá, a ani o tom neví! Kdo by se nezachvěl!

Schooty od garderob praskají. Pomalu a pohodlně vystupuje po nich mlynářský chasník, na českém divadle již po 73. nešťastný Konrád, v modré kazajce, červené vestě, žlutých spodkách. Má oba palce za vestou a ostatními prsty klepe si na nešťastná svá prsa. „Poslouchej,“ praví ke mně, neboť setkáváme se spolu již mnohá léta při pivě, „znáš můj nejnovější vtíp?“ Teď — a poslouchat vtíp! Konrád jej přece řekne, oťresu se, a Konrád volá hned zas na někoho — snad to anděl smrti a papír v jeho ruce seznam zemřelých —: „Prosím tě, už dělej, je půl deváté a já mám hlad!“ — Hlad! Být při hladu nešťasten v lásce!

Rozeznávám již postavy a chápu již také smysl mluvených kolem slov. Na jevišti objímá dobromyslný a šlechetný pastor Dobromil nějakou mladou a velmi živou mrtvou. Hrobník Jonáš přechází a bručí: „Už máme zase ten šófl měsíc? Pročpak se nevezme ten pěkný německý?“ Za mnou začne hlasitý rozhovor. Ohlédnu se. Stojí tu v šedivém rubáši duše mlynáře Rychnovského, toho skrblika, a prohlíží nějakému ještě živému smrtelníkovi oučet! — „6 dětí po 20 krejcařích — statistům za děláni šesti mrtvých mužských po 25 krejcařích — statistovi za vítr 20 krejcarů — to se škrtne, dělejte vítr sám! — Hoffmannovi za měsíček zlatku — za vydlužené rukavice 30 krejcarů — za vydluženou sůvu 30 krejcarů — to věčné dlužení, už jsme mohli mít plnou věž svých sov vlastních!“ — —

Vtom zazněl zvonek. Do mrtvých jako by bylo vjelo kuropění: v divokém spěchu letí všichni na druhou stranu. Vidím, jak se tam seřadují v kulise dle stáří a dle pohlaví. Duše Rychnovského se ohlíží. „Máte mou beranici a pal-

cové rukavice?“ táže se zas jiného posud živého, „zde čekejte na mne, jak přejdu, hned mně to dejte!“ A běží také k protější straně.

A opět zvonek. Opona vyletí. Na druhé straně počne vítr skučet a naříkat, fičet a kvílet, a zrovna vedle mne stojí vysvlečený dělník, má v ruce dřívko a klepe jím sem tam mezi dvěma šprýslíky kulisy — toť „umrlčí hodinky“, půlnoční klepání červotoče, jak děsný dojem!

Konrád vyletí ven. Začne bédovat o svém neštěstí a povídá to dvěma hasičům, kteří stojí bůhvíproč zrovna naproti němu v kulise protější. Mráz jím lomcuje, on se halí do svého pláště, a pak si lehne. Za chvílku je vidět, že už spí. Z výšky se pomalu nese k zemi šedivý nějaký hadr, čarovný závoj, za nímž přejde průvod mrtvých v osvětlení dutého zrcadla. Kdosi již zapaluje plyn před zrcadlem, škrtnul sirkou — hlavička odletěla, škrtnul druhou — upadla druhá, i ty sirky jsou tu mrtvy!, škrtnul třetí — zhasla třetí, již se celý chvěju strachem, že přijdu o nejlepší část strachu, vtom se jedné sirce ulíbí, zrcadlo hodí pruh světla, dvěře hřbitovního kostelíčka se rozevrou, positivek začne varhanickou a mrtví se dají do vandru. Je to hrůza!

Již jich přešlo as dva tucty. Již se také za kulisu zatočila duše Rychnovského, shodila honem se sebe pláště a vzala zčerstva na sebe beranici a velké rukavice. „Nestůjte tu, kotata!“ volá na několik drobných, čumících mrtvol, „do garderoby, není tu místa!“

Již také přešla krásná duše Mariina, kostelní dvěře se zavrou a Konrád vyskočí. Rychnovský vyjde na hřbitov — „On viděl mrtvé, on spatřil mne!“ vzkřikne a praští sebou. Opona spadne taky, obecenstvo aplauduje. „Konráde, jdi ven!“ volá Rychnovský přes jeviště, sám vyjde taky a oba se děkují za laskavou soustrast.

„Prosím tě, dělej,“ prosí zas Konrád, „mám strašný hlad a dnes nám to jde od rukou jako lep!“

Pranic jsem se letos o Dušičkách nepotěšil! Od té doby, co Jakub Malý na mne vyřkl své opovržlivé mlčení, chodím jako pitomý. Že hodlá mlčet, to by mne konečně nebolelo, když mluví lidé moudřejší, může člověk méně moudrý vždy se odmlčet, a mají-li Němci svého „velkého mlčku“ Moltkeho, proč bychom my nemohli mít alespoň nějakého mlčku malého! Ale být v opovržení a v opovržení takového muže! — Odevřel jsem zbožnou knížku Tomáše Kempenského, přečetl sobě: „I když je člověk zde na světě opovržen, má naději na nebeskou korunu“ a šel jsem — do nebe sice ne, ale výročně za kulisy, abych pobyl hodinku mezi samými duchy.

Zrovna se zdvihla opona k třetímu aktu „Mlynáře a jeho dítěte“. Divadlo je dnes již po druhé, jak by nabil.

Líbezný smrad se rozšířil jevištěm — snad puknul některý mrtvý.

Kolem mne se šourají mrtvoly sem tam. Jedna sedmiletá postaví se zrovna přede mne a dívá se zvědavě do mé strachem polomrtvé tváře. Vedle mne stojí žebřík a zrovna nad mou hlavou sedí na špryslíku zas „mrtvý mládenec“, točí svým věncem ve vzduchu a posměšně si hvízdá „Höher Peter!“ Hu!

Venku deklamuje Rychnovský mlynář, prašpatný chlap, výtečnému našemu hrobníkovi Chramostovi: „Je to vlastně hříšné ode mne, že chci být ještě zdravější, než jsem“, a skutečně už letos méně kašle než minulá léta — naposled se nám uzdraví a „Mlynář a jeho dítě“ nebude se v Praze a rayonu dávat dvacetkrát více ve dvou dnech!

Vyndám brejle a nasadím; moje brejle zvětšují totiž a tuze rád se jimi dívám na chyby svých bližních.

Přede mnou tu sedí nějaká postava. Patrně ženská a mladá. Živá nebo mrtvá? Sahám opatrně k hlavě — kudrlinky! Nahnu se hodně blízko — no, je-li to už jen pouhá duše, je její „nehodná skrýš“ věru zcela pěkně udělána! „Patříte mezi duchy nebo jste živa?“

„Živa.“

„Já jsem také živ.“

„To mne těší!“

„Znáte Grillparzera?“

„Čímpak je?“

„Ničím, už umřel. Ale když ještě žil, napsal jednou, že bohové tvořili kdys duše po dvou, jako siamská dvojčata, pak je rozřízli a od té doby musí se duše po světě teprv zas shledávat. Já jsem tu svou odříznutou polovici ještě nenašel; možno, že jste vy ta polovice; kdybyste mně dala takhle hubičku, poznal bych to, je tu tak šero —“

„Nedám!“

„Servus, copak tu děláte?“ zazní hlas vedle mne a „Konrád“ se tluče nešťastnou svou flétou přes vysokou botu. „Přišel jste se snad podívat, půjde-li Jakub Malý mezi mrtvými? Nevyzval vás ještě na souboj?“

Cítím se skutečně vysoko, cožpak jsem ale zrovna jako vysoká hora, že bouřky věčné za mnou táhnou? I zde, v „onom světě“, za kulisami! Ale — pomyslím si — můžet' teď „dělat dojem“ na tu hezkou živou, spust' svou dnešního rána vyčtenou učenost! „Copak si myslíte o muži tom!“ spustím rozhorleně. „Vyzval snad Julius Caesar Catona za ty urážky, které mu tento řekl kvůli Catilinovi? Nesnesl Lykurg i udeření holí? Neřekl Themistokles k Eurybiadovi: ‚Uhoď mne, ale slyš!‘? Nestrpěl Agrippa, první jenerál Augustův, klidně, když mu Ciceronův syn hodil koflík na hlavu? A je snad Jakub menší než Julius Caesar nebo Lykurg nebo Themistokles? To si vyprosím!“

„Stázičko, nemám se jít už převlíkat?“ volá nešťastná Marie přes schody do garderoby dolů hlasem silným. Patrně nemá chudák ani tušení o tom, že už za tři čtvrtě hodiny zemře tuberkulemi!

„Víte, že u Kominíčků už zase nalívají?“ flautuje zas Konrád.

„Žena mně zapomněla přištrikovat patu a teď mne to studí,“ praví za mnou hlas hrobový. Ohlídnu se. Stojí tu dlouhý mrtvý v rubáši a punčochách, jak ho do truhly položili!

„To se mně stalo vloni něco horšího,“ tvrdí jiná mrtvola vedle, patrně už vyprubovaná. „Když jsme šli už v průvodu přes jeviště, najednou se mně zadře punčochou tříštko do nohy — jak chci nohu zdvihnout, strašná bolest — nemohu z místa, pan Kolár hubuje, křičí z kulisy —“

„No, no, jen se nepřeražte,“ bručí Rychnovský mlynář na běžící kolem mrtvé děti. „Vy, slezte už s toho žebříku! A vy tam nahoře, nedělejte příliš silný vítr, až budu mluvit!“

„Ó prosím, já znám kus,“ odpovídá dělník shora a drží vítr za kliku.

Děti (letos kus už po 30 kr., přirazilo jim) shrnuly se kolem z jeviště přinešeného vánočního stromku a natahují ručky po cukrlatech. Ty šťastné děti, kousek sladkosti — „Tak nic?“ tážu se zase hezké živé, „žádnou hubičku?“

„Ne!“

„Vy jste ještě lakomější než Mlynář a jeho dítě!“

„Dávejte radš pozor, už mrtví jdou!“

Bylo jich dost, to je pravda, noblesa našeho ředitelstva nechala celou vesnici vymřít; nepomohou-li cholera a neštovice, budou mít divadelní lékaři po celý rok co zabíjet! Napřed šlo osm dětí (asekurační společnosti také počítají na největší úmrtnost dětí), pak čtyry panny (nemohli víc nejspíš sehnat), pak 4 vdovy, 4 mládenci, 4 muži, dohromady jich šlo za 9 zl. 20 kr., ale co je to všechno platno, když ta živá přede mnou byla hezcí!

„Tak ne?“

„Ne.“

„Tak sbohem!“

„Sbohem!“

Pranic jsem se letos o Dušičkách nepotěšil!

1874

Není Shakespearovi už pomoci. Dost dlouho, přes celé století, psali o něm Němci nadšeně, ano přiznávali se i, že je větší než všichni básníci jejich a tito že se učí od něho, konečně se ale vzpamatovali a teď ho kopou. Co všechno Sedan způsobil! Vedle francouzských armád zničil i vše ostatní, co je po světě neněmecké, na př. Shakespeara. „Shakespeare není ani básníkem,“ praví Benedix všeobecně. „Shakespeare nerozumí, co je to láska, nemá o ní vznešeného, jedině pravého germánského ponětí — je to skandál, že pokládá se jeho ‚Romeo a Julie‘ za dramatickou ‚vysokou píseň lásky‘, za vrcholící poetický výraz náruživosti té, která světem hýbe, a za erotickou báseň vzornou nejen pro nás, nýbrž pro všechny časy,“ praví speciálně Eduard von Hartmann v novém svém spise.

Eduard von Hartmann pouští se hned do osob hlavních, titulních. Vedlejší osoby jsou prý beztoho jen kupou mizerného bejlí, aby Romeo a Julie vynikli co květiny, jsou jen močálem, aby se ti dva nad něj povznesli co lilie. Krásné lilie! On nestojí za nic a ona jak by smet. Také jakpak by mohla ona mít nějakou cenu? Mohla v hraběcím domě Kapuletově, kde vládne tak „zvláštní tón“, vyrůst co děvče slušné a nevinné? Nikdy! A kdopak ji vychovával? Otec, matka a kojná, a ti nestojí všichni také za nic. Otec je sice starý dobrý chlap, ale jakmile něco se mu nelíbí, stává se ihned surovcem — „blbost staroby“. Nejlepší lze to vidět ve scéně, když Julie odpírá se stát ženou Parisovou (akt III, sc. 5). Mluví tam k ní následující pěkné věci:

— *půjdeš s Parisem k svatému Petru,
sic tebe na lísce tam dovedleku.*

*Jdi, trupe vyzáblý! jdi, ničemnice
a šklebo lojová! — —
At visíš, ničemná a vzpurná děvo!
Jdi, daremnice! — —
— bídnou, zpozdilou zde kňouru mít,
panenku fňuknu — —
— — pak na pastvu
jdi, kam se ráčí — —
— oběs se, či žebrej!*

Tak mluví pan hrabě. A paní hraběnka, ta je zas zcela chladná ženská. Okřikne sice jednou pana manžela:

Fuj! blázníte?

ale ku konci dí sama k Julii:

*Nemluv mi, ani slova neztratím.
Máš vůli svou, jsme spolu hotovy.*

A když je paní hraběnce nějaký nepřítel nepohodlný, pomůže si hned po italsku: najme na něho traviče.

Konečně kojná! „Paskvil na všechnu ženskost“, žena plná sprostáctví, dohazovačka. Dnes vyhledá kvůli Julii Romea na ulici, zprostředkuje tajný sňatek, přinese provazový žebřík, aby Romeo mohl v noci ku své ženušce, a hned druhého dne zrána svádí Julii k bigamii s Parisem:

*— je to roztomilý pán;
Romeo proti němu hadr.*

A čtém si jednání I, výjev 3, jak mluví s Julií a budí v ní smyslnost. Aby takhle opovážil se mluvit Sardou nebo Augier nebo Dumas syn a ostatní moderní zlosynové!

Také podle toho vychování Julie vypadá. K rodině své je zcela bezcitna. Nenávisť jejího rodu k Montekům je jí zcela lhostejna:

— jen přísáhej mi lásku
a nechci být již Kapuletova.

Romeo se chová právě tak. Když se ho Julie táže:

Nejsi Romeo, jeden z Monteků?

odpovídá úslužně:

*Nic obojího, děvo spanilá,
to-li či ono se ti protiví.*

I život její rodičů je jí zcela lhostejný! Raděj by, aby oba zemřeli, než Romeo aby byl vyhnán:

*Proč k zprávě „mrtev Tybalt“ nepřišla
i ta: „tvůj otec, máti aneb oba?“
což náрек všední jen by vzbudilo.
Leč k Tybaltově smrti závěrek
„Romeo vyhnán!“ — —*

Panenský její cit pak je teprv divný! Na bále svého otce, v odevřené, každému přístupné jizbě líbá se s člověkem jí zcela cizím, a ještě ho v tom kritisuje slovy:

— — *V líbání jste znalý!*

Pak hned zavolá kojnou a praví k ní:

*Jdi zvědět jména. — Je-li zasnouben,
hrob za svatebné lůžko připraven.*

„Toto ukvapené a zřejmé vyznání,“ praví Eduard von Hartmann, „učiněné tak sprostě osobě jako ta kojná, považovala by každá německá dívka za prostituci vlastní osoby a raději by si před ním jazyk ukousla.“ — Však by asi neukousla! — Dále se Eduard von Hartmann tuze moc zlobí na Juliin monolog před svatební nocí (jedn. III, v. 2):

— — *Cudná noci,*
pojď, paní vážná, v šatu zcela černém,
a uč mne, jak bych výhru ztratila,
kde hra o dvojí čisté panictví.

— — — — —
Ó, koupivši byt lásky, v držení
ho posud nemám! Jsem prodána sice,
však bez požitku. Tak ten den je nudný,
jak den je před nějakým svátkem dítěti
nedočkavému, jež má nový šat
a vzít ho nemůže. —

Atd. až ku stesku:

Já, děvča, umru panna ovdovělá!

Ostatně připouští německý filosof přec, že láska Juliina stává se znenáhla z pouhého „afektu“ skutečně takovou náruživostí, jaké dramatický básník potřebuje. Důsledně a rozmyslně jde prý Julie dle poskytnutých jí rad za cílem jediným: za spojením se svým milým; z dítěte stává se žena neohrožená, a Julie usmrcuje se teprv pak, když vidí zmařen ten svůj cíl života. Ale Romeo — na tom není chloupku dobrého! Pravý vejlupek vši nemožnosti. Nikdy nesahá k prostředkům rázným a rozumným. Když mu zvěstováno vyhnanství, praští sebou na zem a řve. Páter Lorenzo dost ho plísnil v jednání II, výj. 3 a v jednání III, výj. 3. Jeho láska k Julii je pouhý „dépít d'amour“ — truc z lásky. Ještě do polovičky prvního aktu miluje šíleně Rozalinu:

Krásnější nad ni? Slunce vševidoucí,
co světem svět, nezřelo stejně skvoucí —

a v druhé polovici aktu toho miluje šíleně už Julii:

Znal jsem kdy lásku? Zapři, oko, víru!
Té noci vidím teprv krásy míru.

Skutečně se mu vede jako v české národní písni hochovi, stojícímu před „podhajským kostelíčkem“. Z kostelíčku vycházejí panny „jako andělíčky z nebe“. „*Jedna* vyšla pěkná bílá, a ta bude moje milá.“ — „*Druhá* vyšla ještě hezčí, ta bude má nejmilejší.“ — „*Třetí* vyšla jako růže, žádný jí dostat nemůže; já ji musím přece dostat, kdybych tam měl mrtev zůstat.“

Víte, co by se bylo dle Hartmanna stalo, kdyby Romeo a Julie byli se pořádně „dostali“? Za nějaký čas — jak asi brzo, neudává Hartmann — byl by se Romeo zamiloval do jiné. Julie pak byla tím závazku věrnosti prosta a byla by si po italsku, „s laskavým svolením manželovým“, vybrala nějakého domácího přítele, cicisbea.

Snad si nechá Shakespeare ještě říci a udělá ze své nepodařené truchlohry dle toho pokynu dobrou veselohru.

Láska mezi Romeem a Julií vyvinuje se příliš kvapně, a když je nejvyvinutější, není to, jak Eduard von Hartmann praví, pořád ještě „ein heutiges Liebesideal“. Dnešní ideál lásky! Koukání se „do kněh“, mnoho-li má tatínek dluhů, poptávání se u tetiček, mnoho-li tisíc asi dceruška dostane „z matčiny strany“! Eduard von Hartmann se bojí, že u německého lidu, „věřícího autoritám“, mohla by tragedie Shakespearova „pokazit outlocit“ a zničit „jemnější takt, pocházející z původnější a vyšší kultury“ (!). Aby takhle němečtí milovníci najednou všichni byli ohnivi jako Romeo — ty Němkyně by se lekly!

Strašných chyb nadělal Shakespeare v té své tragedii. Láska titulních hrdin je jen a jen smyslná. Ona chválí jen jeho krásu tělesnou, on zas jen tělesnou krásu její, jako dřív Rozalínu. A přec není nikde ani dokázáno, že byli krásni. Romea Rozalina vůbec ani nechtěla a Julie byla nejspíš kost a kůže a měla bledničku — „trup vyzáblý, škleba lojová“, jak ctěný její tatínek míní. „Je v ceně nepatrná,“ praví otec hned na počátku k Parisovi. Také po svatební noci ještě nemluví prý nikde srdce a tklivá mysl; co slyšíme, jsou „otřepané vtipy“ o skřivánku a slavíku, o slunečním a měsíčním světle, které známe už nesmírně dávno — z jisté Shakes-

pearovy tragedie, nazvané „Romeo a Julie“. Mohli z okna prostě nasypat sem mravenčích vajíček a tam trochu nastrouhané mrkve a hned věděli, je-li to skřivan nebo slavík!

Ale teď, prosím, dál! Ta scéna na balkoně, o níž nekritičtí hlasové tvrdí, že je to granátový květ, triumfální zpěv neohnivější lásky, scéna, která neprozřetelné obecenstvo rozechvěje až do nejjemnějšího nervu! „Kdyby měla Julie jen trochu outlocitu, neodvážila by se boluplné tajemství srdce svého svěřit nočním vánkům, bála by se, že listí poví je dál, ba že tu může v zahradě být nějaký nepovolaný posluchač,“ — nejspíš že tu myslí Eduard von Hartmann nějakého za kulisou poslouchajícího statistu. Ale on je tu shakespearovskou náhodou sám Romeo a slyší sám všechno. Teď by pořádná holka „měla být při nejmenším až k smrti uleknuta, studem by se měla do země propadnout“, míní Eduard von Hartmann. Propadá se Julie? Nepochopá! Ona sice praví:

— je larva noci na mé tváři,
sic panenská by rdělost barvila
mé líce pro řeč, kterou večer ten
mne slyšel mluvit. Ráda na slušnosti
bych stála, ráda, ráda zapřela
své vyřknutí —

ale kterýpak pořádný Germán může věřit „dem wälschen Mädel“!

Co však říci tomu, jak se chová Julie dál! Zrovna jako nějaký Moltke lásky!

*Zda miluješ mne? Vím, že řekneš „ano“;
i beru slovo tvé; — —
miluješ-li, nuž upřímně to vyslov!*

Pak:

— — *Jestliže náklonnost
tvé lásky poctivá, a úmysl*

*tvůj zasnoubení, dej mi věděti
po někom zítra, jehož k tobě pošlu,
kde svatbu slavit chceš a v který čas —*

A pak:

— — V kolik hodin
mám k tobě zítra poslat?

Skandál! — Připomíná mně vskutku ten kvap, ta spěšnost a úsečnost jistou naši prstonárodní „romanci“ českou. Její děj: láska dvou milujících. Zpívá se: dle Erbena v Prachensku. Začátek a sloka *první*:

*Pásla husy na jeteli,
ptala se ho: „Přijdete-li?“*

Nato sloka *druhá*:

*„Přijdu, přijdu, jsem ti jistej,
jen mi večeri uchystej!“*

A už je konec ději i romanci. Shakespeare byl, jak známo, také v Čechách — škoda že nepoznal tu romanci; snad by byl balkonní scénu napsal docela podle ní a pan Eduard nemusil se zlobit alespoň tak *dlouho*!

Julie zajisté nemusila tak kvapit, míní Eduard von Hartmann. Mohla „záležitost“ zcela jinak uspořádat, vždyť vycházela zcela volně z domova, měla v kojné své výtečnou zprostředkovatelku a při nepřátelství obou rodů nebylo by podezření tak záhy as se vzbudilo. Také Romea není lze chválit. Proč neunesl Julii, což bylo při daných poměrech přec nejlepším? A proč ji neunesl alespoň pak, když sám byl již vypovězen? Nebo, když ne to, nemohl hned z počátku tedy hledět „trpělivostí“ dosáhnout svého cíle? Eduard von Hartmann uvádí mu zcela dobře za příklad Jakoba, který za Rahel sloužil dvakrátě sedm let. Konečně, když zví

o domnělé Juliině smrti, ani se nevyptá podrobně u Lorenza, ani se náhlé té smrti co rozumný člověk nepodiví, ba také to ho nezarazí, že Julie nevypadá snad zcela jako mrtvola, on vezme nůž a — zde leží, ten to vyvedl!

Velmi trefně vytýká Eduard von Hartmann truchlohře Shakespearově ještě celou řadu jiných závažných vad. Předně: Julii ještě není ani čtrnácte let! To není pravda, povídá on, že u Italů a jižních Slovanů nastává pohlavní zralost dřív než u Němců, to prý je jen *nižší stupeň kultury*. Svatební noc Romeova by u Němců zcela prostě propadla § 176 reichsstrafgesetzbuchu. — Pak je to od milenců velký nesmysl, že kladou váhu na zasnoubení církevní. „Nám manželství není už institucí církevní, nýbrž jen občanskou.“ — Také dle našich pojmů kněžské požehnání, dané Romeovi a Julii, není pranic platno; sňatek může se snadno zrušit a bratr Lorenzo půjde do kriminálu. — Konečně ti rodiče a příbuzní! Když Julie tak náhle umře, napadne někoho z nich, aby na ohledání mrtvoly zavolali příslušného okresního lékaře? Jako by byli všichni zabeďněni!

— — —

Nesmrtelný tvůrce milenky Julie a ženy Imogeny, dcery Kordelie a matky Volumnie, — odpusť Eduard-von-Hartmannovi!

1874

Veselý nárůdek, ten nárůdek herců! Vděčen za každý drobet, který se dá z dialogu na jevišti přenést do dialogu v životě, za každou veselou událost mimořádnou, za každý vtip a nápad, který se narodí v práchnivících kulisách. A nezapomíná žádné události a žádného vtipu a ohřeje si je na paměti své vždy zas v pravý čas. Předevčírem na př. při Shakespearovu „Othellu“ přihodilo se panu Kolárovi staršímu, že mluvil pro celé divadlo, co chtěl mluvit pro osobu jen jednu, — což se mu přihází ostatně často. Hrál zas Jaga. V okamžiku, když Othello na něho se vrhnul, aby ho k zemi porazil, napadl Jaga náhle odůvodněný strach o paruku. „Nestrrrhňte mně parruku!“ zaharašil napomínavě tak, že se rozlehlo po celém divadle, a hned se z toho také rozlehnul divadlem hlučný smích. Obecenstvo snad již do dneška případ zapomnělo, v hereckých kruzích udrží se ale „nestrrrhňte mně parruku“ nadlouho. Druhý to jux, který mají z „Othella“. První, dlouho již působící, jest: „Toť mouřenín, tu troubu znám!“ (Akt II, výjev 1.)

Již by se mohla z těch českých divadelních vtipů a událostí sestavit k Novému roku celá „poštovní knížka“. Přehojná čísla ovšem dodává historie divadel venkovských. V těch chudších poměrech, kde každý člen společnosti, obyčejně četné, dychtivě již čeká na konec představení, aby obdržel dnešní svůj „díl“. Tam hraje „stará Posejpalka papeže“ (v Tylově „Husu“) a známá „Pramáti“ nedává se jinak než co „velká truchlohra se zpěvy“, kde oblíbený „komik pan Palla“ vložil sobě dnes kuplet „Rokoko“. „Čertový chlapík, ten Palla!“ mlaskají si pak sousedé v hospodě a popěvují po něm refrén „roko-roko-rokoko“. Tam na venkově, když se dává „Mlynář a jeho dítě“, táhnou „mrtví“

přes jeviště při zvucích pochodu Radeckého, a když v „Hamletu“ přicházejí k „divadelní scéně“ král s královnou, vítají je v orchestru nordicky zádumčivé zvuky známé národní hymny dánské: „Černá vlna na bílém beránku! Aj kad ty se túláš“ atd. — Tam venku bývá nejkomičtější, zrovna až k pláči komické, že někdy se nemůže ani vůbec hrát, že mimo obyčejné „tři kluky na galerii“ není tu pranic, že pak z kasy není žádný „díl“ — žádná večere, jen mokrý ubrousek na žaludek. A byla by to sbírka krátkých sice, ale elegicky dojemných řečí, jimiž se „velectěnému obecnstvu“ pak oznamuje, že to dnes nejde. Kdysi byl kdesi Prokop se společností svou. Nechtělo se dařit, divadlo zůstávalo prázdné. Konečně se dověděla o mizerii té kněžna sídlící na blízkém zámku a slíbila, že sama přijde. Prokop koupil dnes o čtyry svíčky víc a čekal. Čtvrt hodinu — půl hodinu — konečně viděl, že kněžna již nepříjde a obecnstvo již nepřišlo. Dal zazvonit, „tři kluci“ na galerii dali si poslední tři pohlavky, Prokop předstoupil a hlasem slavnostně dojatým měl k nim řeč následující: „Slavné obecnstvo! Paní kněžna slíbila, že nás navštíví. Paní kněžna nás ne navštívila. Inu, paní kněžna nás navštíví snad jindy. Dobrou noc!“

Na jevišti je jazyk věcí hlavní a jeho nehody a kotrmelce jsou tedy také nejbohatším pramenem pro divadelní jux. Venkov a Praha jsou v ohledu tom stejně úrodné. S emfází deklamuje na venkově p. Novák v „Slepém mládenci“: „Zapomenuv, že jsem u vás hostem, mrkavicí bych vás ruštil do tváře!“ — Pan Kosina co lazebník v „Deboře“ nemůže se s vesničany zdržovat a bavít, neboť „musí jít panu faráři oholit Prahu“. — Pan Rott poroučí co president v „Oukladech a láska“ svému synovi: „Mladíku, ty půjdeš k lady Nilpferdové (Milfordové)!“ — A pan Bíl v „Mageloně“ právem káže: „Vy jste pikhard, to vám může snad odpustit stát; ale že s králem Pajtášem (Matyášem) pytle kujete — atd.“ A na jevišti pražském tvrdí přítel Doubravský, že „jeho praděd myslí v myslivně“ (visí), p. Kolár st. komanduje v „Bodrych venkovanech“: „Vystříkejte strkačky!“ a nevy-

čerpatelný p. Chramosta užívá místo „přátelé“ vždy raději majestátnější formy „přoutelé“, ze „světoznámých tří Švýcarů“ udělá si „světoznámé tři svíčkaře“ a místo „pozemků“ zná jen „pomezky“.

Někdy bývá jazykovým kotrmelcem vinna jen pochybená deklamace. Jako v „Monice“, kde Hypolit deklamuje: „Mlč, starý husito, krví žaludek si nasytíme!“ a ono to zní: „Mlč, starý, husí to krví žaludek atd.“ Nebo třeba kompletní neznalost jazyka, jaká panovala zvláště v první době Thoméovč, když se povolával do Prahy herec každý, o kterém se jen tušilo, že česky rozumí. Na př. p. Boschetti, otec zpěvačky Boschettiovy. Měl nesmírnou potíž s učením se úlohám. „Tedy si úlohu pořádně škrtejte,“ razeno mu. — „Ach bože,“ bědoval Boschetti, „já už ji škrtil dost!“ Někdy mají vinu překlady. Zvláště starší překlady operní. Nad jiné vyniká „Rigoletto“. Sbor zpívá v 3. jednání na př.

*Tot v jedné temné ulice stínu
kol jdouce času již nočního
spatřili jsme spanilou signorinu —*

a hned nato:

*Kdo chce s blázný tak zacházet,
jest i dobrý často klam,
pojdte, budeme vypátrat,
co zde počít zamýšlí.*

Spatřiv sbor Gildu zpívá:

*Tot jest milenka
od Rigoletta.*

V „Lucii“ zas vypravuje Bidebent, že se Lucie zbláznila, a dokládá to slovy:

*— jejím smyslem
již nevládne jasná noc —*

atd. Strašidelně pověstné jest: „Ať žijou všechny vojáky!“ v „Egmontu“; posud jsme to na pražském jevišti neslyšeli ani jednou správně!

Neodolatelnou komikou působí, vystoupí-li herec nezkušený, zarazí se a zkomolí scénu celou. Známe v ohledu tom z českého jeviště, venkovského a pražského, scénky rozkošné.

Dávali „Černoborku a kutnohorského kata“ od Šantla. — P. Polák hraje rytíře Sokola, p. Košner posla. A tento posel má zvěstovat:

*Pane, valně hoří v Boru,
a dle záře na obzoru
je to chatrč Bohutína.*

Což se schrálo, jak následuje:

POSEL (*vystoupí — a nic. Kouká se němě na rytíře Sokola.*)

RYTÍŘ SOKOL: No — co je?

POSEL (*za chvílku*): Hoří.

RYTÍŘ SOKOL: A kde?

POSEL (*chvílku zas mlčí; pak ukáže palcem zpátky přes rameno*): Tam!

RYTÍŘ SOKOL: Nu tak je dobře!

A posel jde, sprovázen potleskem.

Jinde zas dávali „Chudého písničkáře“. — Petřík hraje p. Ludvík.

Petřík stojí nad zdrcenou postavou starého Václava a má říci: „Tvář ztrápená, kolena se mu chvějí, má pomsta účinkuje.“

Ale p. Ludvíkovi se tu počnou dělat mžitky před očima, v uších mu tréma zahučí jako jez — úlohu zapomněl — z napovědovy budky slyší slova jen tak napolo — konečně vyhrkne přece šťastně ze sebe:

„Tvář tento — kolena tento — má úcta!“

Ještě zdvořilejší byl jednou pan Rangl na jevišti praž-

ském co posel, a sice ve veselohře „Návrat Karla XII. do vlasti“. — Krále Karla hrál p. Kolár starší.

Posel přijde a vypravuje o nepříteli, že postavil si již baterie, že bude město bombardováno atd.

Což se sešlo, jak následuje:

POSEL (*vejde, poodevře rty a mlčí*).

KAREL XII.: No?

POSEL (*mlčí*).

KAREL XII. (*položí mu ruku na rameno a ptá se důvěrně*):

Vy mně máte něco vyřídit?

POSEL (*mlčí a kývá hlavou*).

KAREL XII.: Něco o nepříteli?

POSEL (*radostně*): Nepřítel se nechá pěkně poroučet a že prej bude střílet.

Když čtu naše časopisy „různých ostatních stran“, jde po mně hrůza. To je nějakých zločinů, jakých se tu dočte člověk o „synech českého národa“! Jeden zradil a prodal vlast a národ, druhý vlast, národ, bratra, děti, babičku, dědečka, sebe a pak ještě něco. Dobrá, když se dopustili zločinů, když je to vše pravda, nemluvím o tom ani dál. Ale to budiž přece dovoleno, abych poukázal k tomu, že jako jinde, také zde *nejde se cestou pravou*. Drobný zločin, jakým je teď u nás na př. vlastizrada, pronásleduje se ve všech časopisech, kdežto zločin velký, zločinec par excellence šatí se v aksamít a zlatý prým, dává si k ohavnému konání svému veřejně hrát troubami a tympány, ano ještě mu za to aplaudují! Přímě za *umělce* ho mají, ani ne za zločince! A — nikdo by tomu neuvěřil — ještě mu za zločiny jeho platí značnou gáži, dávají zvláštní honoráry a také mu povolují ročně *zvláštních prázdnin, aby nabyl nových zločinných sil!*

*Grosse Fehler und Verbrechen
deckt man zu mit goldnen Blechen.*

Neváhám ani okamžik a jmenuji zde veřejně nejnebezpečnějšího, nejzločinnějšího muže, kterého znám v celém českém národě. Je to moje povinnost co „spolustrážce české veřejnosti“ a nebojím se ani žádného soudu z toho. Muž ten je *Karel Čech*, t. č. první basista českého divadla. On je ovšem *Josef Lev*, t. č. zas první barytonista téhož divadla, také povedené kvítko! Kdož ho viděl, jak přestrojen za hraběte Lunu dává troubadoura ze žárlivosti upálit i s vysokým C, kdo ho viděl, jak zas přestrojen za vojvodu nutí Lukrecii k strašným zločinům, jak co Tausendmark v Sme-

tanových „Braniborech“ provádí v české vlasti drzé kousky své, nebo třeba jen, jak ve „Figarově svatbě“ všímá sobě víc hezké komorné než vlastní své ženy, arci nepošle děti svých k němu na katechism. Ale on je baryton, v lásce vždy nešťastný, nedostane nikdy tu, kterou miluje: co Janušovi zblázní se mu Halka, co Don Juan upadá z maléru do maléru, co Nevers je pořád zasnouben a pořád neví s kým, — nu, pomyslí si člověk, mnoho jsi nešťastně miloval, mnoho ti budiž odpuštěno! Ale ten Karel Čech!

Poctivě se nepodívá do očí ani svému vlastnímu bratrovi, kapelníku Adolfu Čechu, který, puzen pravou láskou bratrskou, vždy se mu hrozivě staví vstříc s černou, významuplnou hůlkou v ruce. Šíjí obyčejně poněkud nakloněná, paruka samý černý chundel, černé obočí jako noc a vyježené jako u tygra, oko basovitě hluboké, tvář bledá jako zeď, s beder mu splývá obyčejně plášť pln krejčovské falše — zločinec jak by ho namaloval! Na šedesát kroků, až vzadu z parteru poznáš černé úmysly jeho — a přece se mu vždy zas znovu podaří, že do svých tenat dostane nějakou dívku světa ještě nezkušenu! Slečnu Ehrenbergovu zabil Sparafucile-Čech už dvacetkrát co Gildu, a přec trylkuje slečna Ehrenbergova se zázračnou bezstarostností Gildu vždy zase znovu. Ano viděl jsem sám, jak se slečna Ehrenbergova dívala z lóže na to, jak za zcela těchže okolností a v tomtéž taktu zabil Gildy Vitálku, Bubeníčkovu, Ricci, Sittovu, — uvidíte ale, že jí ani to nebude výstrahou.

Mne — tolik sobě mohu zalichotit — mne nezklamal ani na okamžik. Sotvaže vystoupil po prvé v Bendlově „Lejle“ co Torquemada a začal intrikovat, věděl jsem ihned, že je basista víc než dvouoktávový. Když pak jsem viděl, že co Pizarro ve „Fidelio“ vězní zcela nevinného Florestana — Lukese, otce několika dítek!, nebo že co bandita Malvoglio ještě si po jevišti tančí, prozpěvuje a se směje, — mohl jsem být jen na okamžik v rozpacích a ještě doufat, že z něho bude kdys snad přece nějaký jemný, lyrický tenór? Také klesal vskutku pořád hloub a hloub, až do E. Řada jeho zločinů je již přímo roza-šandorovská! Beze vší příčiny, snad

jen za nějakou diškreci, otravuje v „Lucrezii Borgii“ co Gubetta šest osob najednou, mezi nimi jednu za kavalíra přestrojenou ženskou s pěkným altovým hlasem; co Sparafucile v „Rigolettu“ docela se přímo nabízí, že za peníze sprovedí, koho chcete. Divoká bezcitnost jeho je v ukrutnosti až vymýšlivá. Na př. on se stane švýcarským vojtem, rozzlobí se na poctivého Tella a přinutí ho, aby sestřelil jablko s hlavy vlastního dítěte! A víte, kdo byl, kdo je tím dítětem? Slečna Růckaufova, slečna Vávrova — mohl by člověk citlivý těmto dětem ublížit? Vždyť ale basista Čech vlastní krve nešetří! Brzy mu byl Torquemada už málo špatný, on začal zpívat Almamena a zabodnul vlastní dceru, nebožku primadonu Blažkovou. Co Saint-Bris zastřelí také vlastní svou dceru Valentinu i jejího Raoula, pak se svlíkne, umyje a jde ke Kominíčkům zcela klidně na pivo! Že co Mislav (v „Husitské nevěstě“) neupálí vlastní dceru, že co Krůvoj neobětuje jinou svou dceru Černobohu, je zcela jen zásluhou pánů libretistů, basista Čech alespoň už se k tomu má. Těžko vypočítávat všechny jeho ohavné činy! Co Silva otráví Elviru i Ernaniho, co Ankarström stává se kralovrahem a zastřejuje krále Gustava, dobrého našeho Lukeše, kterého nejspíš jakožto tenóra nenávidí z hloubky svého basu, — pronásledujeť ho, jak jsme výše viděli, i v jiných operách. Co Oldřich dává Jaromírovi vyloupnout oči. Co Pietro přivede Masaniella k šílenosti a vyvedl to již tenoristům Grundovi i Součkovi. Atď. atď. — člověku se péro přičít! Spočítal jsem to — na českém jevišti spáchal již 8½ kopy vražd!

Je cos demónického v děsné povaze té. Podívejte se jen, když basista Čech s Liborinem o půlnoci kule ulívají, — všichni duchové jsou vzhůru a pan Křtín musí za kulísou vší sílu vynaložit, aby je udržel na špagátu! A nejen usmrtit vlastní dítě, i mravně zkazit dovede syna svého co Bertram. Navádí ho, aby sváděl děvčata, učí ho kostkám, cviku a ferblu — konečně ho seberou všichni čerti tam, kam také co Mefisto konečně přichází.

Chytila si ho posud česká veřejnost? Chytila ho spravedlivá

ruka pana státního návladního? Je snad alespoň českým divadelním navštěvovatelům nemilý?

*Přicházít někdy králům vražda vhod,
však vražedník jim vždycky nemilý —*

praví Schiller. V divadelním obecenstvu není ale žádných králů, zde jsou jen královny, krásné dámy. A těm našim českým královnám zločinný basista náš „je skoro tuze milý“! — „To je to, my barytonisté nemáme v lásce pražádného štěstí,“ mýnil před několika dny barytonista Lev, když šťasten a blažen křtil své — páté dítě.